

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ У ЗМАГАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**SCIENTIFIC AND TECHNICAL SUPPORT OF INVESTIGATIVE ACTIVITY WITH INVOLVEMENT OF CRIMINALISTICS KNOWLEDGE IN THE COMPETITIVE CRIMINAL PROCESS**

**Яремчук В.О., к.ю.н.,
старший науковий співробітник
лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю»
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташица
Національної академії правових наук України**

У статті розглядаються питання історії формування комплектів науково-технічних засобів. Викладено види науково-технічних засобів, що використовує слідчий під час застосування криміналістичних знань у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Сьогодні розширюється перелік науково-технічних засобів, які використовують слідчий, спеціаліст, оперативний працівник. Без використання новітніх науково-технічних засобів не можна уявити сучасну діяльність із розслідування кримінальних правопорушень.

Проблемам науково-технічного забезпечення слідчої діяльності у кримінальному процесі в науковій літературі приділялася значна увага. Внесок у дослідження даної проблематики зробили такі вчені, як В.Г. Гончаренко, В.В. Клочков, Н.О. Костікова, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько та ін. Однак слід зазначити, що деякі проблеми науково-технічного забезпечення слідчої діяльності залишаються недостатньо розкритими.

Тому метою статті є розкриття окремих аспектів науково-технічного забезпечення слідчої діяльності із залученням криміналістичних знань в умовах змагального кримінального процесу. Проаналізовано види науково-технічних засобів, критерії для класифікації науково-технічних засобів, що використовуються для забезпечення слідчої діяльності із залученням криміналістичних знань у змагальному кримінальному процесі. Висвітлено сучасні науково-технічні засоби, що застосовують слідчі. Сьогодні відбувається постійне оновлення науково-технічних засобів для слідчого. Удосконалюються існуючі комплекти науково-технічних засобів та створюються нові, інноваційні. Актуальними є розробки стосовно запровадження інноваційних техніко-криміналістичних засобів у діяльність слідчого під час розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: науково-технічні засоби, криміналістичні знання, слідчий, змагальний кримінальний процес.

The article considers the history of the formation of sets of scientific and technical means, types of scientific and technical means used by the investigator in the application of criminalistics knowledge in the investigation of criminal offenses. Today the list of scientific and technical means used by the investigator, specialist, operative expands. Problems of scientific and technical support of investigative activities in the criminal process in the scientific literature were paid attention. The contribution to the study of this issue was made by such scientists as V.G. Honcharenko, V.B. Klochkov, N.O. Kostikova, M.V. Saltevsky, V.Yu. Shepitko and others. However, it should be noted that some problems of scientific and technical support of investigative activities remain unsolved.

Therefore, the purpose of the article is to reveal certain aspects of scientific and technical support of investigative activities with the involvement of forensic knowledge in a competitive criminal process. The types of scientific and technical means, criteria for the classification of scientific and technical means used to ensure investigative activities with the involvement of criminalistics knowledge in the adversarial criminal process are analyzed. The modern scientific and technical means used by investigators are covered. Today there is a constant updating of scientific and technical means for the investigator. Existing sets of scientific and technical means are being improved and new, innovative ones are being created. Therefore, today the developments concerning the introduction of innovative technical and forensic tools in the activities of the investigator during the investigation of criminal offenses are relevant.

Key words: scientific and technical means, criminalistics knowledge, investigative, adversarial criminal process.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Сьогодні відбувається пошук новітніх наукових методів та технічних засобів для виявлення з мінімальними затратами часу слідів кримінальних правопорушень. Існуючі та нині створювані комплекти криміналістичної техніки призначені для розслідування будь-яких видів кримінальних правопорушень [1, с. 4–5]. У Щорічному звіті про діяльність Головного управління в Харківській області у 2020 р. до сьогоднішніх потреб поліції віднесено розширення систем відеопостереження в населених пунктах із можливістю ідентифікації, зокрема державного номерного знаку автомобіля та обличчя особи з метою розшуку осіб та транспортних засобів, а також обладнання сучасними науково-технічними засобами громадських місць, де часто вчиняються кримінальні правопорушення [2].

Проблемам науково-технічного забезпечення слідчої діяльності у кримінальному процесі в науковій літературі завжди приділялася увага. Так, значний внесок у дослідження даної проблематики зробили такі вчені, як В.Г. Гончаренко, В.В. Клочков, Н.О. Костікова, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько та ін. Однак слід зазначити, що деякі проблеми науково-технічного забезпечення слідчої діяльності залишаються не розкритими.

Мета. Метою статті є розкриття окремих аспектів науково-технічного забезпечення слідчої діяльності із залученням криміналістичних знань в умовах змагального кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, науково-технічними засобами є пристрої, прилади і матеріали для збирання, дослідження доказів, створення умов, що ускладнюють учинення кримінальних правопорушень. У криміналістичній науці науково-технічні засоби поділяють на: а) прилади, інструменти, пристрої, що взяті без внесення змін із технічних та природничих наук; б) спеціально пристосовані для криміналістичних цілей; в) прилади, пристрої, інструменти, спеціально створені для потреб криміналістики. Такі науково-технічні засоби застосовуються на практиці окремо або у комплектах, а саме у вигляді слідчих валіз, слідчих портфелів, оперативних сумок, валіз криміналіста, наборів, призначених для оглядів місць вибухів, для дослідження мікрооб'єктів, для проведення дактилоскопії тощо [3, с. 153]. Слід нагадати, що технічні засоби криміналістики поділяються на види за різними критеріями. За своїм походженням вони поділяються на ті, що розроблені технічними науками та пристосовані до спеціальних криміналістичних потреб, та ті, що створені спеціально для вирішення криміналістичних

завдань [4, с. 4]. Як слушно зазначають науковці, сучасний етап науково-технічної революції характеризується тим, що в розвитку наук визначальна роль відводиться процесам інтеграції та диференціації наукових знань, розвитку і поглиблення фундаментальних наукових знань. Переглядаються традиційні уявлення щодо природи прикладних наук та місця в системі наукових знань. Це відноситься і до науки криміналістики, уявлення щодо природи і предмета якої протягом століть зазнавали істотних змін [5, с. 4]. Використання криміналістичних знань у кримінальному судочинстві здійснюється на різних стадіях процесу. Особливу актуальність це набуває у зв'язку з необхідністю гармонізації кримінального процесуального механізму стосовно міжнародних та європейських стандартів, запровадження принципу змагальності сторін і забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами [6, с. 13–14]. Тут можна навести позицію В.Г. Гончаренка, що вирішення, приміром, питання про розмежування прав слідчого і спеціаліста щодо застосування криміналістичної техніки призвело до поділу науковцями криміналістичної техніки на техніку для експерта і техніку для слідчого. На переконання автора, подібне обмеження повноважень зумовлене дискусійними позиціями у науці криміналістики на власне криміналістику і криміналістичну експертизу [7, с. 12].

Аналіз слідчої практики свідчить, що рівень знань, умінь, навичок практичних працівників правоохоронних органів щодо криміналістичної техніки значною мірою впливає на формування професійно правильного підходу до розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази у кримінальному провадженні. Розслідування особливо тяжких кримінальних правопорушень знаходиться на низькому рівні. Однією з причин такої ситуації є те, що дізнавач, слідчий, члени слідчо-оперативної групи не можуть правильно виявити, закріпити, вилучити та зберігати сліди кримінального правопорушення, не знають можливостей криміналістичної техніки, можливостей проведення експертних досліджень речових доказів. Якщо слідчий не знає можливостей певного виду експертизи, він не поставить перед собою завдання під час проведення слідчої (розшукової) дії. Таким чином, утрачається можливість отримання доказової бази у кримінальному провадженні. Окрім того, невірна фіксація слідів, невжиття заходів щодо їх збереження призводять до знищення та втрати слідів. Ученими висловлюються думки, що слідчий організує роботу, а вилучає сліди спеціаліст, однак така точка зору не відповідає правозастосовній практиці [8, с. 3–5].

Так, В.В. Ключков описує етапи впровадження науково-технічних засобів у діяльність слідчого. Зокрема, перший комплект науково-технічних засобів, що надійшов у використання практичних працівників правоохоронних органів, створений у 40-х роках. Під час використання даної

слідчої валізи були виявлені суттєві недоліки, тому у 60-х роках створено новий переносний комплект науково-технічних засобів, що містив слідчу валізу та фотокомплект. Він виявився ефективним під час розслідування, особливо щодо розслідування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. У подальшому запроваджувалося третє покоління науково-технічних засобів. Нова слідча валіза розширила можливості слідчих щодо виявлення, фіксації та вилучення речових доказів під час слідчих (розшукових) дій. У 70-х роках створено пересувну криміналістичну лабораторію, сконструйовану на базі машини «УАЗ-4522» для своєчасного застосування потрібних науково-технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події, трупа, слідчого експерименту, обшуку тощо. Така лабораторія була обладнана шафами, окремим відсіками, наборами необхідних науково-технічних засобів, холодильником для зберігання різних речових доказів. Салон лабораторії обладнаний столами, сидіннями, світильниками, додатковими поворотними фарами для освітлення місця події [1, с. 4–6].

Слід звернути увагу на необхідність широкого використання звукозапису з метою криміналістичного забезпечення діяльності слідчого в умовах змагального кримінального процесу. На переконання Н.О. Костікової, під час огляду місця події звукозапис може бути рекомендований як оргтехнічний засіб, що замінить чорнові записи і дасть змогу точніше скласти протокол огляду і не втратити деталі. Звукозапис дасть змогу зафіксувати пояснення свідків, опитування очевидців, результати огляду. Фіксація результатів і ходу здійснення огляду місця події з використанням звукозапису має чималі переваги. На переконання науковця, під час огляду спеціаліст-криміналіст повідомляє слідчому способи і прийоми виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення та речових доказів. Однак найчастіше звукозапис застосовують під час допитів та одночасних допитів двох раніш допитаних осіб, коли протоколювання може порушити темп допиту [9, с. 96].

Як указують Р.Л. Степанюк та С.П. Лапта, сучасне застосування інноваційних науково-технічних засобів передбачає, зокрема, використання методу сферичної зйомки у криміналістичній фотографії, лазерного 3D-сканування, систем оптичної візуалізації [10, с. 96–99].

Висновки. Отже, проаналізувавши викладене, доходимо висновку, що відбувається постійне оновлення науково-технічних засобів для слідчого. Удосконалюються існуючі комплекти науково-технічних засобів та створюються нові, інноваційні. Тому сьогодні актуальними є розробки стосовно запровадження інноваційних техніко-криміналістичних засобів у діяльність слідчого під час розслідування кримінальних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключков В.В. Развитие криминалистической техники. *Криминалистическая техника: новые комплекты, приборы, приспособления*. Москва : ВИИПРМПП, 1985. С. 3–9.
2. Щорічний звіт про діяльність Головного управління Національної поліції України в Харківській області у 2020 році. URL: <https://hk.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/>.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістика: словник термінів. Київ : Ін Юре, 2004. 264 с.
4. Криминалистическая техника : учебное пособие / отв. ред. И.Ф. Пантелеев. Москва : ВЮЗИ, 1982. 99 с.
5. Гора І.В., Колесник В.А. Криміналістика. Криміналістична техніка : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2005. 320 с.
6. Шепітько В.Ю. Проблемные лекции по криминалистике (прочитанные в Балтийском федеральном университете имени Иммануила Канта) : учебное пособие. Харьков : Апостиль, 2012. 152 с.
7. Гончаренко В.Г. Науково-технічні засоби в роботі слідчого. Київ : Київ. ун-т, 1972. 208 с.
8. Криминалистическая техника : учебник / отв. ред. Н.М. Балашов. Москва : Юрлитинформ, 2002. 608 с.
9. Костикова Н.А. Звуковые следы в криминалистике : монография / под ред. Е.П. Ищенко. Москва : Юрлитинформ, 2012. 200 с.
10. Степанюк Р.Л., Лапта С.П. Новітні зарубіжні розробки та перспективні дослідження у галузі техніко-криміналістичного забезпечення протидії злочинності. *Право і Безпека*. 2017. № 2. С. 96–101.